

підготовки до ювілейних заходів, що проводились Академією в 1938—1939 рр. На основі документів різного виду та догичних матеріалів встановлено, що в 1938—1939 рр. ученими Академії наук здійснено значну роботу з вивчення та видання літературної спадщини Т.Г. Шевченка. Представлено інформацію про наукові напрями опублікованих до ювілею праць, науково-організаційну участь Академії наук як у внутрішньоакадемічних заходах, у тому числі ювілейних сесіях, виставках, творчих вечорах, що відбувалися в її стінах, так і в загальнодержавних, що проводились із залученням учених, письменників і представників громадськості з різних республік СРСР і стали актом ушанування пам'яті Т.Г. Шевченка, популяризації його творчості. Підготовка до святкування ювілею Т.Г. Шевченка наприкінці 1930-х років значною мірою сприяла прискоренню розвитку шевченкознавства як одного з провідних напрямів академічних досліджень.

Ключові слова: Т.Г. Шевченко, шевченкознавство, Національна академія наук України, історична реконструкція, архівні джерела з історії шевченкознавства.

Постановка наукової проблеми. Історія вивчення життя та творчості основоположника української літератури, талановитого митця, національного генія Т.Г. Шевченка являла собою поле не лише наукової, але й гострої політичної боротьби за витлумачення його літературної і художньої спадщини та життєвого подвигу. Відзначення 125-річчя від дня народження поета в 1939 р. проходило з великим піднесенням за кордоном, в українській діаспорі, що відстоювала національно-визвольний аспект його діяльності та готувала до публікації багатотомне «Повне видання творів Тараса Шевченка» (Варшава; Львів, 1934—1939), наукові праці, бібліографічні покажчики з шевченкознавства. Водночас діяльність Академії наук УРСР відбувалась у межах методологічних рамок, визначених директивними постановами. У цей період нею здійснювалася значна науково-дослідна робота в багатьох напрямках вивчення життя та творчості класика — літературознавчому, мистецтвознавчому, історичному та бібліографічному, а також проводилися підготовка до друку та видання творів Т.Г. Шевченка. Проте на сьогодні в науковій літературі не порушувалася тема комплексного вивчення комеморативних практик, спрямованих на вшанування пам'яті Т.Г. Шевченка в АН УРСР у 1939 р.

Аналіз досліджень і публікацій. Найбільш повно відомості щодо розвитку літературного шевченкознавства в переддень ювілею представлено у виданні «Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України. 1926—2001. Сторінки історії» [1], окремі згадки про організацію відзначення 125-річчя від дня народження Т.Г. Шевченка та підготовку видань в АН УРСР містяться у збірнику документів «Історія Національної академії наук України (1938—1941) : Документи і матеріали» (Київ, 2003). Зазначена тематика частково висвітлена в окремих розвідках [2] та дуже побіжно — в енциклопедичних виданнях.

Джерельними ресурсами для репрезентації теми дослідження є документи Архіву Президії НАН України, зокрема комплекс протоколів засідань Президії АН УРСР 1938—1939 рр., звітно-планові документи АН УРСР

та її установ, довідки. Доповнити зафіксовані у джерелах відомості дозволяють повідомлення в наукових періодичних виданнях, зокрема у «Вістях Академії наук УРСР», та газетні публікації. Такий комплексний підхід дозволить провести історичну реконструкцію діяльності науково-дослідних установ АН УРСР у галузі розвитку наукового напрямку шевченкознавства та організації шевченківських роковин.

Актуальність дослідження зумовлюється нерозробленістю даної теми в науковій літературі та відсутністю цілісної інформаційної бази про заходи, реалізовані в АН УРСР на відзначення цієї непересічної в житті українського суспільства події наприкінці 1930-х років.

Мета дослідження — на основі аналізу документальної наукової спадщини, що наразі не залучалася до глибокого наукового вивчення, та наукових матеріалів прослідкувати етапи підготовки і проведення цього ювілею в Академії наук УРСР.

Виклад основного матеріалу. Згідно з інформацією протоколів засідань Президії АН УРСР, активна підготовка до відзначення ювілею в Академії наук розпочалася з обговорення співпраці з Урядовим ювілейним комітетом вшанування пам'яті Т.Г. Шевченка, на який РНК УРСР було покладено завдання координувати в Україні підготовчі роботи з проведення цього ювілею [3, арк. 15—16]. Шевченківські урочистості 1939 р. передбачали охоплення меморіальними заходами широких кіл радянського суспільства. Зокрема, постановою РНК УРСР від 16 жовтня 1938 р. «Про асигнування коштів на проведення роботи до ювілею 125-річчя Т.Г. Шевченка для Управління в справах мистецтв при РНК УРСР» на поточний рік було виділено 750 тис. крб, детальна інформація про кошторис витрат на організацію цієї події міститься в матеріалах до постанов Політбюро ЦК КП(б)У [4, с. 42].

На своєму засіданні 2 серпня 1938 р. Президія АН УРСР обговорила участь Академії у проведенні заходів на відзначення 125-річчя від дня народження Т.Г. Шевченка. З доповіддю про підготовку до ювілею на цьому засіданні виступив очільник Урядового ювілейного комітету, голова Спілки радянських письменників України О.Є. Корнійчук. Керівництвом Академії наук було ухвалено постанову, згідно з якою для цього комітету виділялася кімната у приміщенні АН УРСР, а також апаратом Президії АН УРСР забезпечувалось обслуговування його роботи. Постановою створювалася Шевченківська академічна ювілейна комісія для підготовки заходів під керівництвом неодмінного секретаря АН УРСР акад. О.В. Палладіна. До її складу ввійшли Президент АН УРСР акад. О.О. Богомолець, віцепрезидент АН УРСР акад. О.Г. Шліхтер, академіки Д.О. Граве, М.М. Крилов, Т.Д. Лисенко, Д.І. Яворницький, Г.Ф. Проскура, А.О. Сапегін та П.Г. Тичина, директор Інституту історії України АН УРСР С.М. Белоусов, виконувач обов'язків директора Інституту українського фольклору М.С. Родіна, директор Кабінету єврейської літератури, мови та фольклору Е.Г. Співак, директор

Бібліотеки АН УРСР О.Б. Михайличенко, професор Київського державно-університету та с. н. с. Інституту мовознавства М.К. Грунський, с. н. с. Інституту зоології Є.М. Ємчук, учений секретар Інституту української літератури ім. Т.Г. Шевченка Д.Д. Копиця (секретар комісії).

Президія АН УРСР доручила Шевченківській академічній ювілейній комісії розробити план заходів, Інституту української літератури ім. Т.Г. Шевченка — опублікувати до ювілею том I академічного видання творів Тараса Шевченка і вжити всіх заходів до випуску тому II, а також видати присвячений ювілею науковий збірник та три науково-популярні брошури про життя і творчість Т.Г. Шевченка, Інституту українського фольклору — підготувати й видати збірник «Шевченко й народна творчість» (фольклорні матеріали), Інституту історії України — розробити власні заходи щодо участі в підготовці до ювілею, Бібліотеці АН УРСР — скласти бібліографію дореволюційних та пореволюційних видань Т.Г. Шевченка всіма мовами й організувати виставку про життя, діяльність і творчість класика [5, арк. 17—18]. Ця інформація про підготовку до ювілею була оприлюднена у «Вістях АН УРСР» № 7 за 1938 р. [6, с. 47—48].

Принагідно зауважимо, що підготовка до ювілею відбувалася на фоні нищення чинною владою вчених-шевченкознавців та гуманітарних академічних установ. Багатьох фахівців у галузі шевченкознавства було репресовано, значну кількість науковців гуманітарних установ АН усунули з посад як таких, що не пройшли «чистки» (перевірки складу співробітників установ на лояльність і відсутність у працях невідповідностей ідеологічним вказівкам влади з метою очищення від «ворожих елементів»), що в той час означало втрату засобів до існування. Під цим тиском у 1933 р. було ліквідовано Комісію для видання творів Т.Г. Шевченка ВУАН і натомість створено Редакційний комітет для видавання творів Т.Г. Шевченка [7, арк. 70—71]. Зміни в науковому складі установ напередодні Шевченківського ювілею призвели до більшої концентрації в них активних, відданих лінії партії осіб, які могли забезпечити виконання поставлених завдань. До Всенародної бібліотеки України переміщували на зберігання наукові матеріали як цієї комісії, так і ліквідованої Комісії української писемності доби промислового капіталізму ВУАН, Київської філії Інституту Тараса Шевченка та репресованих учених; відбувалось її комплектування шевченківськими рукописними оригіналами та дотичними науковими матеріалами [8, с. 184—185, 232]. Втручання в діяльність наукових установ підтверджує й постанова РНК УРСР від 21 травня 1938 р., якою було прийнято рішення про об'єднання двох провідних для розвитку шевченкознавчих досліджень інститутів — української літератури ім. Т.Г. Шевченка та українського фольклору в одну установу — Інститут літератури й фольклору. Це рішення не було втілене в життя завдяки активному відстоюванню Академією наук недоцільності такого об'єднання [5, арк. 19—22].

Значний тиск, який відчувала Академія наук щодо ідеологічної складової підготовки шевченківського ювілею, засвідчують постанови директивних органів про підготовку і проведення ювілею, що були спрямовані не лише на відзначення цієї культурної події, але й на ліквідацію «націоналістичних» переконачень творчості Т.Г. Шевченка та її «узгодження» з чинними ідеологічними настановами. Постановою Політбюро ЦК ВКП(б) «Про проведення пленуму правління Союзу письменників СРСР, присвяченого 125-річчю від дня народження Т.Г. Шевченка» від 25 січня 1939 р. було дозволено скликати пленум у березні 1939 р. у м. Києві з порядком денним «Життя та творчість Т.Г. Шевченка». З доповідями мали виступити депутат Верховних Рад СРСР і УРСР, драматург, голова Урядового шевченківського комітету О.Є. Корнійчук (УРСР) та поети М.М. Асєєв (РРФСР), Якуб Колас (БРСР). На розвиток цієї постанови Політбюро ЦК КП(б)У затвердило постанову від 16 лютого 1939 р. «Про хід підготовки до святкування 125-річчя з дня народження Т.Г. Шевченка», якою встановлювався суворий контроль за підготовкою видань до ювілею. Інформацію про заходи до ювілею вмістила на своїх шпальтах газета «Известия» в повідомленні «ЦК КП(б)У про підготовку до ювілею Шевченка», де, зокрема, йшлося про запланований вихід друком «Кобзаря», декількох томів повного зібрання творів Т.Г. Шевченка, альбомів та монографій про поета [9, с. 1]. Підготовка фундаментальних видань доручалась АН УРСР. 5 березня 1939 р. була прийнята постанова Політбюро ЦК ВКП(б) «Про увічнення пам'яті Т.Г. Шевченка». Українське видання «Літературний журнал» у № 3 за березень 1939 р. опублікувало указ Президії Верховної Ради СРСР про увічнення пам'яті поета Т.Г. Шевченка у зв'язку з 125-річчям від дня його народження [10, с. 6].

Видання творчої спадщини класика належало до найважливіших заходів, які планувались Академією з нагоди ювілею. Для забезпечення підготовки творів Т.Г. Шевченка до друку 22 вересня 1938 р. Президія АН УРСР розглянула доповідь неодмінного секретаря АН УРСР акад. О.В. Палладіна і затвердила редколегію під керівництвом О.Є. Корнійчука у складі заступника наркома освіти УРСР Ф.А. Редька, депутата Верховної Ради УРСР, директора Інституту української літератури ім. Т.Г. Шевченка акад. П.Г. Тичини, поета М.Т. Рильського та вченого секретаря цього інституту Д.Д. Копиці [5, арк. 34].

Провідна роль у процесі підготовки видань до ювілею належала Інституту української літератури ім. Т.Г. Шевченка. У 1938 р. установою за науковою темою «Академічне видання літературної спадщини класиків української літератури» було завершено перевірку й підготовку основного тексту т. I видання творів Т.Г. Шевченка в десяти томах та підготувчу роботу за темою «Збірник статей і матеріалів, присвячених Т.Г. Шевченку». Понад план у другій половині 1938 р. була проведена підготовка тексту творів Т.Г. Шевченка для ювілейного видання його творів у п'яти томах, «Кобзаря» та низки

біографічних нарисів, присвячених пам'яті поета. Серед основних наукових досягнень інституту відзначалася підготовка наукових статей, що «по новому правдиво висвітлюють життя і творчість поета». Також рукописні фонди установи поповнилися листуванням Т.Г. Шевченка [11, арк. 2—9].

Опубліковане обговорення тематичного плану Інституту української літератури ім. Т.Г. Шевченка містить інформацію, що однією з основних тем установи було укладання академічного видання творів Т.Г. Шевченка в десяти томах, а робота в 1938 р. проводилась у галузі наукового дослідження та перевірки текстів творів Т.Г. Шевченка на основі автографів [12, с. 36—40]. До складу головної редколегії академічного видання творів Т.Г. Шевченка в січні 1939 р. додатково було введено кваліфікованих наукових співробітників — професорів П.М. Попова, С.І. Маслова й О.І. Білецького та наукового співробітника відділу історії давньої української літератури Інституту літератури ім. Т. Шевченка М.В. Геппенера, який до 1938 р. виконував обов'язки завідувача відділу рукописів Бібліотеки АН УРСР і досліджував рукописи поета [13, арк. 11].

17 листопада 1938 р. Президія АН УРСР затвердила постанову Шевченківської академічної ювілейної комісії про скликання спеціальної наукової сесії, присвяченої 125-річчю від дня народження Т.Г. Шевченка, і доручила цій комісії спільно з Інститутом української літератури ім. Т.Г. Шевченка розробити проект організації сесії [5, арк. 88]; в іншій постанові за цією ж датою, прийнятій після обговорення діяльності Редакційно-видавничої ради АН УРСР, зазначалося, що необхідно поставити перед Наркомфіном УРСР питання про виділення затверджених АН УРСР коштів (50 тис. крб) на видання Інститутом української літератури ім. Т.Г. Шевченка томів I і II академічного збірника творів Т.Г. Шевченка у десяти томах [5, арк. 104]. 11 грудня 1938 р. інститутам української літератури ім. Т.Г. Шевченка, історії України та Бібліотеці АН УРСР постановою Президії АН УРСР було доручено скласти експозиційний план виставки, присвяченої 125-річчю від дня народження Т.Г. Шевченка [5, арк. 148—154].

На пропозицію Шевченківської академічної ювілейної комісії 3 січня 1939 р. Президія АН УРСР затвердила своєю постановою порядок денний ювілейної шевченківської сесії АН УРСР. З доповідями мали виступити проф. О.І. Білецький — «Шевченко і світова література», завідувач кафедри історії української літератури Харківського державного університету проф. О.П. Парадиський — «Шевченко в освітленні західноєвропейської критики» та «Шевченко і російська культура», завідділу історії української літератури XIX—XX ст. Інституту української літератури ім. Т.Г. Шевченка І.І. Стебун — «Шевченко — основоположник нової української літератури», Д.Д. Копиця — «Лірика Шевченка», н. с. Інституту історії к. і. н. Ф.О. Ястребов — «Шевченко і революційний рух в Росії в середині XIX сторіччя», с. н. с. цього ж інституту М.Н. Петровський — «Відображення в творчості

Шевченка боротьби проти шляхетської Польщі в XVII—XVIII сторіччі», доповідачі від Інституту українського фольклору з доповіддю на тему «Шевченко і народна творчість» та від Інституту мовознавства з доповіддю «Значення Шевченка у створенні літературної української мови». Планувалися й виступи доповідачів з інших республік: з Грузії — з темою виступу «Шевченко і грузинська література», з Казахстану — «Шевченко і казахські народи», з Білорусії — «Шевченко і білоруська література», а також з Інституту світової літератури ім. М. Горького (м. Москва) — «Шевченко і Горький», К.І. Чуковського — «Шевченко і Некрасов», О.С. Войтінської — «Шевченко і Чернишевський». Вступну доповідь було вирішено доручити виголосити директору Інституту української літератури ім. Т.Г. Шевченка акад. П.Г. Тичині або голові Урядового шевченківського комітету О.С. Корнійчуку, крім того, було ухвалено додатково ввести до порядку денного доповідь «Шевченко як художник». Цією ж постановою Президія АН УРСР зобов'язала Інститут української літератури ім. Т.Г. Шевченка терміново узгодити виступи на сесії з доповідачами з інших республік СРСР і доручила академічним інститутам вивільнити співробітників-доповідачів від іншої наукової роботи терміном на місяць [13, арк. 3—4].

Детальні відомості щодо перебігу обговорення підготовки до організації ювілею містить протокол-стенограма засідання Шевченківської академічної ювілейної комісії від 10 січня 1939 р. Учений секретар Інституту української літератури ім. Т.Г. Шевченка інформував, що інститут передав до друку томи I і II академічного видання творів Т.Г. Шевченка, доопрацьовуються лише коментарі, що мають бути готовими до 15 лютого, а затримка пояснювалася нечисленним штатом співробітників установи; два томи поезій Т.Г. Шевченка в п'яти томах передані у видавництво, два томи прози планується підготувати до 20 січня, том «Щоденник» має бути переданий до друку 15 січня 1939 р. Крім того, за редакцією інституту вже укладене і передане до друку ілюстроване видання «Кобзаря». Ювілейний випуск журналу «Радянське літературознавство» повинен бути переданий до друку до 20 січня і вийде до ювілею; брошура І.І. Стебуна (мається на увазі біографічний нарис про Т.Г. Шевченка) підготовлена і буде надрукована літературним видавництвом, також будуть опубліковані повідомлення за темою дослідження в газетах «Комуніст» і «Советская Украина», брошура с. н. с. інституту С.М. Шаховського за браком паперу не може бути видана [13, арк. 17].

Протоколом-стенограмою зафіксовано процес обговорення наповненості загальноакадемічного наукового збірника актуальними науковими працями. У результаті члени академічної ювілейної комісії ухвалили таке: видати до 1 березня 1939 р. принаймні перший том академічного видання творів Т.Г. Шевченка у десяти томах з тим, щоб він вийшов у світ до ювілею, і зобов'язати видавництво вжити всіх заходів щодо виходу цього видання, а роботу над томом II не припиняти і видати його вже після ювілею.

Констатували, що випуск загальноакадемічного збірника наукових праць перебуває під загрозою, оскільки надійшли ще не всі матеріали. Було вирішено зобов'язати інститути до 15 січня 1939 р. передати статті, які відповідають науковому рівню видання, для опублікування в академічному збірнику і просити Президента АН УРСР акад. О.О. Богомольця написати вступну статтю до нього, а Видавництво АН УРСР — до 1 березня видати збірник. До редколегії цього видання увійшли акад. П.Г. Тичини, акад. О.Є. Корнійчук, С.М. Белоусов, П.А. Лавров, І.І. Стебун. Також було ухвалено такі рішення: Інституту українського фольклору — видати ювілейний номер журналу; Інституту мовознавства та Інституту історії — запропонувати подати найцінніші статті до академічного збірника, а решту матеріалів умістити в журналах «Мовознавство» та «Радянське літературознавство», присвячених ювілеєві; Кабінету вивчення єврейської літератури, мови і фольклору — опублікувати статтю «Проблема перекладу поезії Т.Г. Шевченка на єврейську мову»; Бібліотеці АН УРСР — до 20 січня 1939 р. підготувати ювілейну виставку. На засіданні також було заслухано доповідь акад. О.В. Палладіна про порядок денний ювілейної сесії АН УРСР. Після тривалого обговорення ухвалили звернутися з клопотанням до Президії АН УРСР стосовно об'єднання ювілейної сесії АН УРСР із пленумом спілок письменників СРСР та УРСР, в іншому ж випадку зобов'язати доповідачів від АН УРСР виступити зі своїми доповідями лише на сесії Академії наук [13, арк. 18—19].

29 січня 1939 р. керівництво Академії наук розглянуло пропозиції Шевченківської академічної ювілейної комісії щодо забезпечення своєчасного передання до друку ювілейного збірника і встановило термін подання до видавництва основної частини статей до 1 лютого, а випуску збірника — до 1 березня 1939 р. До редакційної колегії цього збірника увійшли д. філол. н. О.І. Білецький, директор Інституту історії України С.М. Белоусов і с. н. с. Інституту української літератури ім. Т.Г. Шевченка І.І. Стебун, які мали остаточно узгодити зміст збірника і переглянути всі статті, подані до нього. Установи зобов'язували повністю підготувати тексти до друку, авторів — не затримувати коректури і виправляти її терміново, по 2 арк. на день [13, арк. 15—16].

На засіданні Президії АН УРСР 15 лютого 1939 р. акад. О.В. Палладін та С.М. Белоусов у своїх доповідях інформували про заходи щодо видання академічного збірника творів Т.Г. Шевченка та ювілейного наукового збірника. У прийнятій постанові з цього питання акцентувалося на необхідності виходу з друку першого тому академічного видання творів Т.Г. Шевченка та академічного ювілейного збірника не пізніше 6 березня, тому відповідальному редактору видання творів Б.В. Якубському було доручено вжити заходів для подання видавництву до друку всіх матеріалів першого тому. Також констатувалася затримка Інститутом української літератури

ім. Т.Г. Шевченка виконання цього завдання. Видавництво АН УРСР було зобов'язане забезпечити випуск зазначених праць до 6 березня 1939 р., а біографію Т.Г. Шевченка авторства І.І. Стебуна опублікувати окремим виданням тиражем 5000 прим. [13, арк. 46].

Постановою Президії АН УРСР від 5 березня 1939 р. було ухвалено рішення провести 9 березня спільно урочисте засідання АН УРСР та пленум Спілки письменників УРСР, де заслухати доповідь акад. О.Є. Корнійчука про життя і творчість Т.Г. Шевченка, виступи письменників, які завершити художньою частиною [13, арк. 60—61].

З метою відзначення 125-ї річниці від дня народження Т.Г. Шевченка та популяризації його творчості науковці Академії наук у березні—травні 1939 р. провели численні зустрічі з громадськістю, заходи на заводах і підприємствах, у соціально-культурних закладах. Учені АН УРСР взяли участь у республіканських урочистостях — відкритті пам'ятників Т.Г. Шевченку 6 березня у м. Києві. До ювілею було організовано Республіканську ювілейну Шевченківську виставку, що почала діяти у приміщенні АН УРСР у м. Києві 20 березня. Окрім експонатів харківської Галереї картин Т.Г. Шевченка, на виставці було представлено понад 900 експонатів та документів з музеїв і архівів Києва, Чернігова, Харкова, Москви, Ленінграда, Ворошиловграда, Баку. Загалом у ювілейній виставці взяли участь тридцять сім державних установ та організацій [14, с. 1147].

У квітні 1939 р. Інститут українського фольклору організував Республіканську нараду кобзарів і лірників України. Її учасники вшанували пам'ять Т.Г. Шевченка, поклавши квіти до пам'ятника у м. Києві. Наукові співробітники інституту на нараді виголосили низку доповідей з історії кобзарства, пісень, дум, про музичну творчість кобзарів, в яких ішлося про присвячені Т.Г. Шевченку народні та кобзарські пісні й думи, вагоме значення для фольклору образу співця-кобзаря з поеми Т.Г. Шевченка «Невольник» [15, с. 12, 37—40]. У нараді взяв участь акад. П.Г. Тичина, який наголосив, що «Пісні "Кобзаря", які узяв Шевченко у народу, знову ж до народу й повернулись. І це... повинно стати за приклад великий, за найкращий дороговказ: писати так, творити так, щоб думи твої зливалися з народними» [16, с. 193].

8 травня 1939 р. Президія АН УРСР заслухала доповідь віцепрезидента АН УРСР О.В. Палладіна про підготовку до скликання ювілейної сесії АН УРСР, присвяченої пам'яті Т.Г. Шевченка, й ухвалила провести її 18—20 травня, доручивши академічній Шевченківській ювілейній комісії негайно розпочати організацію заходу [13, арк. 141].

Українська преса широко висвітлювала перебіг відзначення ювілею. З газетних повідомлень відомо, що 4—6 травня у м. Києві та 8 травня у м. Каневі на могилі поета відбувся VI Всесоюзний ювілейний пленум правління Спілки радянських письменників СРСР, присвячений 125-річчю від дня народження Т.Г. Шевченка, в якому взяли участь письменники та

вчені з усіх республік СРСР. На пленумі у м. Каневі з промовою виступив акад. О.І. Білецький, який у доповіді «Основоположник нової української літератури» зазначив: «Шевченко створив невмирущі зразки великої національної літератури, пройнятої передовими ідеями свого часу, насиченої невичерпними художніми багатствами, і тим самим вивів українську літературу на широкий шлях літератури світової». У м. Каневі 18 червня відбулися великі урочистості з нагоди відкриття пам'ятника на могилі Кобзаря та музею; серед присутніх були вчені Академії — академіки О.Є. Корнійчук, П.Г. Тичина, письменник М.П. Бажан, поет М.Т. Рильський, Д.Н. Гофштейн, відомий перекладом «Заповіту» Т.Г. Шевченка на їдиш, та ін. [17].

Урочиста ювілейна сесія АН УРСР, присвячена 125-річчю від дня народження Т.Г. Шевченка, відбулася 19 і 20 травня 1939 р. у м. Києві в конференцзалі АН УРСР. За столом президії — видатні вчені, академіки П.Г. Тичина, М.М. Федоров, М.Я. Калинович, М.М. Крилов, В.Г. Шапошников, О.Г. Шліхтер, В.Ю. Чаговець, Б.І. Чернишов, О.В. Леонтович, А.В. Корчак-Чепурківський, співробітники науково-дослідних інститутів Академії, представники громадськості. Сесію відкрив промовою акад. О.В. Палладін; завідділу історії капіталізму Інституту історії України д. і. н. О.П. Оглоблин виголосив доповідь «Шевченко і його епоха». У перший день роботи сесії з доповіддю «Шевченко і російська література» виступив літературознавець, с. н. с. відділу нової української літератури ХІХ—ХХ ст. Інституту української літератури ім. Т.Г. Шевченка С.М. Шаховський; композитор, фольклорист, с. н. с. Інституту українського фольклору Л.М. Ревуцький у своєму виступі акцентував увагу на темі «Шевченко і українська народна пісня». Доповідь «Мова і стиль Шевченка» виголосив В.І. Масальський (Інститут мовознавства), М.І. Марченко (Інститут історії України) присвятив свою доповідь темі «Шевченко і пригноблені народи царської Росії».

На вечірньому заключному засіданні 20 травня 1939 р. були заслухані доповіді «З творчої лабораторії Шевченка» відомого шевченкознавця Є.Я. Айзенштока, «Російські повісті Шевченка» А.В. Бронського (Інститут української літератури ім. Т.Г. Шевченка), «Шевченко і народна музика» М.О. Грінченка (Інститут українського фольклору), доповідь якого ілюструвалася виступами кобзарів Є.Х. Мовчана, П.І. Гузя, П.В. Носача, І.С. Іванченка, В.М. Перепелюка, О.А. Маркевича.

У вестибюлі конференцзалу відкрилася виставка, на якій експонувалися численні видання творів Т.Г. Шевченка, що вийшли друком мовами народів СРСР, а також рукописи перекладів його творів поетів М.М. Асєєва, С.М. Городецького, О.І. Безименського, М.С. Тихонова, В.М. Інбер та ін. [18, с. 1].

Урочистості в Україні були підтримані й зарубіжною громадськістю. Так, на відзначення ювілею 14-ма болгарськими письменниками, зокрема Г. Бакаловим, Л. Стояновим, Т. Павловим та іншими, у травні 1939 р. було надіслано вітальну телеграму VI пленуму правління Союзу радянських

письменників, присвяченому 125-річчю від дня народження Т.Г. Шевченка, в якому взяли участь і науковці Академії наук. У ній відзначалося, що образ Тараса Шевченка виростає в символ свободи і процвітання українського народу і що без його творчого впливу неможливо зрозуміти творчість численних болгарських письменників, таких як Л. Каравелов, Х. Ботев та інших, що частина вогню, який бував у поезії Т.Г. Шевченка, перейшла до болгарського народу за доби його національно-визвольної боротьби [19, с. 155—156].

Установами АН УРСР у період організації ювілею було виконано значний обсяг роботи щодо підготовки до видання творів Т.Г. Шевченка та наукових праць. Так, згідно зі звітом АН УРСР за 1939 р., Інститутом української літератури ім. Т.Г. Шевченка було опубліковано два томи «Повного академічного видання творів Т.Г. Шевченка у 10 томах», з позначкою «Видання ювілейне: 1814—1939 рр.», вийшло друком видання «Шевченко Т.Г. Повна збірка творів. В 5-ти томах», до якого увійшли два томи поезій, два томи повістей і драматичних творів та «Щоденник» Т.Г. Шевченка. Під грифом інституту окремими виданнями в Держлітвидаві України були опубліковані твори Т.Г. Шевченка — «Гайдамаки», «Катерина» та «Єретик». Завершено і передано на редагування працю «Літопис життя і творчості Т.Г. Шевченка», що мала стати основою повної наукової біографії Т.Г. Шевченка [20, арк. 44]. У співпраці з Інститутом літератури АН СРСР підготовлене науково-популярне видання — фотовиставка «Життя, творчість і революційна діяльність Т.Г. Шевченка» (150 ілюстрацій і три друкованих аркуші тексту), для укладення якої в 1939 р. було видано «Методичні вказівки по організації та оформленню масової фотовиставки "Т.Г. Шевченко. Життя і творчість"» [21]. Спільно з Бібліотекою АН УРСР ученими інституту складалася бібліографія «Шевченкіани», хоча, як зазначають чл.-кор. Л.А. Дубровіна і акад. О.С. Онищенко, на засадах нової методології «критичного оволодіння спадщиною Шевченка широкими масами пролетаріату» [8, с. 184—185, 232, 258].

З нагоди ювілею Інститут мовознавства в 1938 р. увів до плану роботи нову тему — «Шевченко як основоположник сучасної української мови». Результатом проведеної роботи стали картотека лексики Т.Г. Шевченка, в якій записано на картки всі використані в його поезіях слова, а також аналітичні статті з питань лексики і стилю мови поета. Інститут українського фольклору взяв участь у підготовці збірників, присвячених пам'яті Т.Г. Шевченка, зокрема було укладено «Збірник зразків народного творчості про Т.Г. Шевченка», де представлено дослідження взаємного впливу поезій Т.Г. Шевченка і народної словесної творчості. До нього увійшли статті «Шевченко і народна пісня», «Шевченко і російський фольклор», «Шевченко в пісенно-музичній народній творчості». Кабінет по вивченню єврейської радянської літератури, мови і фольклору підготував працю «Мова перекладів Т.Г. Шевченка», де встановлена адекватність передання поезії Т.Г. Шевченка єврейською мовою і висвітлене питання словотворення,

фразеології і синтаксису відповідно до норм української мови. Поза планом були відредаговані твори Т.Г. Шевченка єврейською мовою [20, арк. 44—45].

Співробітники Інституту історії України склали історичні коментарі до «Кобзаря» Т.Г. Шевченка, підготували п'ять статей до збірників, присвячених пам'яті Т.Г. Шевченка [20, арк. 6]. Розширюють і деталізують інформацію про підготовку до ювілею Інституту історії України документи про діяльність його співробітників. Так, звіт про роботу с. н. с., проф. О.П. Оглоблина за 1938 р. містить відомості про роботу вченого над статтею «Епоха і творчість Шевченка» для ювілейного збірника [22, с. 78]. Серед інших підготовлених ним праць — статті «Шевченко — борець проти кріпосництва й царизму» (опублікована у «Збірнику пам'яті Т.Г. Шевченка, видавництво Українського науково-дослідного інституту педагогіки) та «Шевченко і його епоха» (збірник «Пам'яті Т.Г. Шевченка», Київ, Видавництво АН УРСР). Крім того, за дорученням Президії АН УРСР та академічного ювілейного комітету вчений розробив для Шевченківської виставки експозиційний план до теми «Доба Шевченка» [22, с. 106, 109]. У звіті сектору історії капіталізму та імперіалізму Інституту історії України про роботу в 1939 р. ідеться про участь у підготовці заходів до ювілею Т.Г. Шевченка співробітників сектору П.А. Білика, Ф.О. Ястребова, О.П. Оглоблина [22, с. 112].

І.О. Іванцов, с. н. с. Інституту археології, підготував до друку статтю «Т.Г. Шевченко — історик-археолог» («Історичний журнал», 1939, № 4) та працю «Т.Г. Шевченко і археологія» (збірник «Пам'яті Т.Г. Шевченка», Київ, 1939), у яких висвітлив історичну та археологічну діяльність Т.Г. Шевченка під час його роботи в Київській археографічній комісії на основі матеріалів з фондів рукописного відділу Інституту української літератури ім. Т. Шевченка [24, с. 87—117].

Слід відзначити й комплекси шевченкознавчих наукових праць, розміщених у наукових збірниках. Так, у загальноакадемічному виданні «Пам'яті Т.Г. Шевченка : збірник статей до 125-ліття з дня народження» науковці, письменники та музиканти представили біографію, літературну та рукописну спадщину поета, дослідили мову і стиль віршованих творів, проаналізували історико-археологічну діяльність Т.Г. Шевченка під час роботи в Тимчасовій комісії для розгляду давніх актів у м. Києві, а також висвітлили багато інших питань, зокрема музичної творчості, фольклору. Було оприлюднено такі статті: «Шевченко і пригнічені народності царської Росії» (М.І. Марченко), «Коліївщина в творах Т. Шевченка» (К.Г. Гуслистий), «Вшанування народом пам'яті Т.Г. Шевченка за царизму» (П.О. Білик), «Ювілей Т.Г. Шевченка в 1914 р. в Києві» (П.А. Лавров), «Літературна спадщина Шевченка російською мовою» (А.В. Бронський), «Шевченко і російська література» (С.М. Шаховський), «Рукописна спадщина Т.Г. Шевченка» (М.В. Геппенер), «Мова і стиль поезій Т.Г. Шевченка» (В.І. Масальський), «Шевченко і російський фольклор» (П.М. Попов), «Шевченко і

народна пісня» (Д.М. Ревуцький), «Шевченко в народній пісенній творчості» (М.О. Грінченко), «Т.Г. Шевченко і археологія» (І.О. Іванцов) [23].

У двох перших випусках офіційного академічного періодичного видання «Вісті АН УРСР» у 1939 р. також були опубліковані присвячені ювілеєві праці з результатами досліджень біографії Т.Г. Шевченка І.І. Стебуна й історичних напрацювань у галузі шевченкознавства Ф.О. Яструбова, статті Ф.І. Лаврова та Д.О. Кушнарника про народні перекази і легенди про поета та ін.

Значну кількість наукових розвідок у галузі шевченкознавства вченими АН УРСР було опубліковано у виданні «Радянське літературознавство» (кн. 4, 1939). М.Д. Бернштейн оприлюднив статтю «Літературно-текстологічний аналіз поеми "Тайдамаки" Т.Г. Шевченка», О.С. Велічков у цьому ж виданні опублікував працю «Шевченко і болгарська література 60-х — 70-х років XIX століття», К.Г. Гуслистий — «До історичного аналізу "Свята в Чигирині" в "Тайдамаках" Шевченка», О.І. Кисельов — «Про переклади П. Грабовського поезій Шевченка: за неопублікованими матеріалами рукописного відділу Бібліотеки АН УРСР», І. Моренець — «Шевченко і "Общество поощрения художников": нові матеріали до біографії Т.Г. Шевченка». У цьому журналі також було представлено архівні документи — М.В. Гепшенер як фахівець з археографії, який досліджував автографи Т.Г. Шевченка, здійснив публікацію нових листів поета з фондів відділу рукописів Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка. У розділі «Бібліографія» Л.Г. Бойко і Л.О. Середя опублікували матеріали до бібліографії Т.Г. Шевченка.

У наукових вісниках та журналах співробітниками установ Академії наук у 1939 р. було оприлюднено значну кількість присвячених ювілею розвідок. Досліджуючи бібліографію праць окремих учених, варто відзначити такі праці: акад. О.І. Білецький опублікував у двох виданнях під назвою «Тарас Шевченко. Вибрані твори» (Львів, 1939 та Одеса, 1939) статтю «Тарас Шевченко», працю «Шевченко і світова література» (опублікована у формі статей та газетних повідомлень у 1939 р. українською, російською та польською мовами понад 10 разів), а у збірнику «Наукові записки Харківського університету. Філологічний факультет, № 1: Збірник, присвячений 125-річчю з дня народження Т.Г. Шевченка» — статтю «Шевченко и русская культура», та багато інших; фольклорист і літературознавець акад. Ф.М. Колесса видав монографію «Студії над поетичною творчістю Т. Шевченка» (Львів, 1939); акад. Д.І. Яворницький з нагоди ювілею підготував статті «І.Ю. Репін про Т.Г. Шевченка» («Образотворче мистецтво», 1939, № 2/3) та «Шевченко і Репін» («Пам'яті Шевченка», Дніпропетровськ, 1939).

Аналіз наукових періодичних видань цього періоду дозволив з'ясувати тематичні напрями наукових студій співробітників Академії. Науковці Інституту українського фольклору опублікували такі статті: Д.О. Кушнарник — «Шевченко в народних переказах і легендах»; Ф.І. Лавров — «Борець за долю пригноблених народів»; К.Г. Гуслистий — «Пояснення к переводу

поэмы» (видання «Шевченко Т.Г. Гайдамаки», Москва, 1939) та «Шевченко — борець проти польського панства» до видання «Шевченко Т.Г. Історичні поезії» (Київ, 1939) і спільно з Ф.О. Ястребовим — примітки до тексту поезій; співробітник Інституту мовознавства П.М. Попов опублікував у № 1 «Наукових записок Київського державного університету. Філологічний факультет. Пам'яті Т.Г. Шевченка» наукову студію «Шевченко і Сковорода».

Історики також підготували низку тематичних статей. Так, Ф.О. Ястребов у журналі «Літературна критика» опублікував праці «Шевченко — борець проти польського панства» (1938, № 1) та «Т.Г. Шевченко в революційному русі 30-х — 50-х років XIX століття» (1939, кн. 2—3). І.І. Стебун опублікував розвідку «Тарас Григорович Шевченко (біографічний нарис)» (брошура вийшла у видавництві АН УРСР під грифом «Інститут української літератури ім. Т.Г. Шевченка АН УРСР», а статті під цією ж назвою побачили світ у виданнях «Вісті АН УРСР», 1939, № 1/2 та «Соціалістична культура», 1939, № 2), також написав працю «Основоположник нової української літератури» («Літературна критика», 1939, кн. 2/3). М.Н. Петровський опублікував працю «Повстання українського народу проти гніту шляхетської Польщі в 1630 р. в творах Тараса Шевченка» у «Збірнику пам'яті Т.Г. Шевченка. До 125-річчя з дня народження» (Науково-дослідний інститут педагогіки; 1939). І.П. Крип'якевич підготував статтю «З минулого Шевченкової батьківщини» і видав її у «Записках історичного та філологічного факультетів Львівського державного університету ім. І. Франка» (Львів, 1940. Т. I.). Загалом ученими АН УРСР до ювілею було опубліковано значну кількість наукових праць та повідомлень для громадськості, що подекуди були передруковані по декілька разів.

Здійснена наукова робота в галузі шевченкознавства дала поштовх подальшому активному дослідженню творчості Т.Г. Шевченка. Якщо в роки, що передували ювілеєві, спостерігаємо невеликий обсяг наукових праць, які виходили друком, то після нього, згідно з «Тематичним планом Академії наук УРСР на 1940 р.», уже було заплановано підготовку до видання томів IV—X академічного видання творів Т.Г. Шевченка в десяти томах, наукового опису рукописів Т.Г. Шевченка як посібника для науково-дослідної роботи над літературною спадщиною поета, укладання словника лексики Т.Г. Шевченка, підготовку монографії «Шевченко в народних легендах» про виникнення народних легенд про Шевченка та збірника «Шевченко в народній творчості» [25, с. 73].

Наукова новизна роботи полягає в залученні до аналізу малосліджених архівних джерел з історії шевченкознавчих студій в АН УРСР та публікацій у пресі цього періоду, наукові дані яких дозволяють висвітлити напрями підготовки до ювілею, форми участі в ньому академічних установ та окремих учених України, а також у введенні до наукового обігу нової інформації архівних документів.

Висновок. Урочисте відзначення шевченківських роковин у 1939 р. в АН УРСР відбулося в період руйнації гуманітарних і, зокрема, шевченкознавчих установ АН, які діяли від перших років її існування, зміни науково-організаційної форми наукової роботи та наукового складу вчених. Джерельні ресурси надають важливу інформацію для реконструкції розвитку академічного шевченкознавства наприкінці 1930-х років та процесу підготовки колективами вчених АН УРСР до відзначення 125-річчя від дня народження Т.Г. Шевченка. Залучені до аналізу документи та матеріали становлять різноплановий масив. Так, основними щодо організації різноманітних заходів до ювілею є постанови директивних органів про підготовку і проведення ювілею — указ Президії Верховної Ради СРСР, постанови Політбюро ЦК ВКП(б), Політбюро ЦК КП(б)У, РНК УРСР, матеріали до постанов Політбюро ЦК КП(б)У. На розвиток цих рішень Академією наук були розроблені власні заходи, які деталізують інформацію про те, яким чином відбувалась організація ювілею. До цього масиву належать такі документи: протоколи засідань Президії АН УРСР, протокол-стенограма засідання академічної ювілейної комісії з відзначення 125-річного ювілею від дня народження Т.Г. Шевченка, звіти АН УРСР та окремих установ. Значимим ресурсом для висвітлення цієї теми стали наукові матеріали, частину з яких становлять опубліковані документи, зокрема з обговорення тематичного плану Інституту української літератури ім. Т.Г. Шевченка АН УРСР, відомості про роботу окремих підрозділів установ та вчених, а також наукові монографії і статті, бібліографічні довідники, повідомлення у пресі про ювілейні заходи.

На основі інформації документів різного виду та дотичних матеріалів можна стверджувати, що в 1938—1939 рр. ученими Академії наук проведено значну роботу з вивчення літературної спадщини основоположника нової української літератури Т.Г. Шевченка. Підготовлено й опубліковано велику кількість видань творів Т.Г. Шевченка, наукових праць про різні аспекти його життя і напрями діяльності: два томи «Повного академічного видання творів Т.Г. Шевченка у 10 томах», ювілейне видання творів Т.Г. Шевченка у п'яти томах, «Кобзар», здійснено підготовку й публікацію загальноакадемічного збірника та кількох наукових і науково-популярних збірників, де вміщено статті вчених з інститутів української літератури ім. Т.Г. Шевченка, історії України, мовознавства, українського фольклору, археології. Укладено велику за обсягом фотовиставку «Життя, творчість і революційна діяльність Т.Г. Шевченка», завершено підготовку праці «Літопис життя і творчості Т.Г. Шевченка», де наведено нові біографічні дані. Вийшли друком праці з питань мови і стилістики творів класика, зокрема також єврейською мовою. Попри те, що публікація творів Т.Г. Шевченка та наукові дослідження відбувалися за умов сталінського ідеологічного тиску, зокрема впливу партійно-державних органів на розвиток наукової галузі, вчені Академії наук підготували численні шевченкознавчі студії,

прагнучи якнайяскравіше представити широкій громадськості України та СРСР творчість класика української літератури.

Широка науково-організаційна участь Академії наук у внутрішньоакадемічних заходах — ювілейних сесіях, виставках, творчих вечорах, а також у загальнодержавних, що проводились із залученням науковців, письменників і представників громадськості з різних республік СРСР, стала актом ушанування пам'яті Т.Г. Шевченка, популяризації його творчості, свідченням поцінування українськими вченими генія свого народу. Підготовка до святкування ювілею Т.Г. Шевченка наприкінці 1930-х років вплинула на визначення шевченкознавства в АН УРСР як одного з провідних напрямів досліджень гуманітарних установ на наступні десятиліття. Подальше вивчення документальної наукової спадщини в галузі історії розвитку академічного шевченкознавства цього періоду, зокрема окремих учених, сприятиме збереженню та популяризації культурної й документальної спадщини України як національного надбання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бажинов І., Генералюк Л., Мовчанюк В., Павлюк М., Смілянська В., Чамата Н. Шевченкознавство // Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України. 1926—2001. Сторінки історії. Київ, 2003. С. 194—196.
2. Шевченкознавство у Київському університеті (1931—1940). URL: http://kobzar.univ.kiev.ua/info/Monog/P31_40.htm.
3. ЦДАГОУ. Ф. 1. Оп. 6. Спр. 463, арк. 108; Спр. 465.
4. Антоненко В.В., Батрак Л.В. Документи про Т.Г. Шевченка у фондах ЦДАГО України // Архіви України. 2014. № 2. С. 37—51.
5. Архів Президії НАН України. Ф. 251. Оп. 1. Спр. 71.
6. Хроніка // Вісті АН УРСР. 1938. № 7. С. 47—48.
7. ЦДАВО України. Ф. 337. Оп. 1. Спр. 9521.
8. Дубровіна Л.А., Онищенко О.С. Історія Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. 1918—1941. Київ, 1998. 337 с.
9. ЦК КП(б)У о подготовке к юбилею Шевченко // Известия. 1939. 22 февраля. № 43 (6813).
10. Указ Президії Верховної Ради СРСР про увічнення пам'яті поета Т.Г. Шевченка в зв'язку з 125-річчям з дня його народження // Літературний журнал. Київ; Харків, 1939. № 3, березень.
11. Архів Президії НАН України. Ф. 251. Оп. Планова комісія. Спр. 9.
12. Вісті Академії наук УРСР. 1938. № 1.
13. Архів Президії НАН України. Ф. 251. Оп. 1. Спр. 74.
14. Кацай В. Історія мистецького надбання Т. Г. Шевченка у Харкові в 1926—1948 рр. // Народознавчі зошити. Серія мистецтвознавча. 2014. № 6. С. 1142—1154.
15. Народна творчість. № 2, липень—серпень. Мистецтво, 1939.
16. Березовський І.П. Українська радянська фольклористика (етапи розвитку і проблематика). Київ, 1968. 341 с.
17. Шевченкіана у датах і подіях: 1851—2014. URL: <http://ukrainka.org.ua/pishvanova>.
18. Літературна газета. № 27, 23 травня 1939 р.

19. Телеграмма болгарских писателей VI пленуму правления Союза советских писателей, посвященному 125-летию со дня рождения Т.Г. Шевченко. Май 1939 г. // VI пленум правления Союза советских писателей СССР, посвященный 125-летию со дня рождения Тараса Григорьевича Шевченко. Киев, 1939. Бюллетень № 4.
20. Архів Президії НАН України. Оп. Планова комісія. Спр. 178.
21. Методичні вказівки по організації та оформленню масової фото-виставки «Т.Г. Шевченко. Життя і творчість». Львів, Київ, 1939. 31 с.
22. Юркова О.В. Документи про створення і перші роки діяльності Інституту історії України АН УРСР (1936—1941 рр.). Київ : Ін-т історії України НАН України, 2001. 210 с.
23. Пам'яті Т.Г. Шевченка. Збірник статей до 125-ліття з дня народження. 1814—1939. Київ, 1939. 584 с.
24. Іванцов І.О. Т.Г. Шевченко і археологія (вступна стаття Т.В. Калініної) // Український історичний журнал. 2014. № 2. С. 87—117.
25. Сапегін А.А. Тематичний план АН УРСР на 1940 р. // Вісті АН УРСР. 1940. Вип. 1. Хроніка.

Отримано 23 березня 2023 року

REFERENCES

1. Bazhynov I., Heneraliuk L., Movchaniuk V, Pavliuk M., Smilianska V., Chamata N. Shevchenkoznavstvo [Shevchenko Studies]. Instytut literatury im. T.H. Shevchenka NAN Ukrainy. 1926—2001. Storinky istorii [Taras Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. 1926—2001. Pages of history]. Kyiv, 2003. Pp. 194—196. [In Ukrainian].
2. Shevchenkoznavstvo u Kyivskomu universyteti [Shevchenko Studies at Kyiv University]. Retrieved from: http://kobzar.univ.kiev.ua/info/Monog/P31_40.htm.
3. Fond 1. Inventory 6. Units 463, 465. Central State Archive of Public Organizations of Ukraine.
4. Antonenko V.V., Batrak L.V. Dokumenty pro T.H. Shevchenka u fondakh TsDAHO Ukrainy [Documents about T. Shevchenko in the fonds of the Central State Archive of Public Organizations of Ukraine]. *Arkhivy Ukrainy* [Archives of Ukraine]. 2014. No. 2, pp. 37—51. [In Ukrainian].
5. Fond 251. Inventory 1. Unit 71. Archives of the Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine.
6. Khronika [Chronicle]. *Visti AN URSR* [News of the Academy of Sciences of Ukrainian Soviet Socialist Republic]. 1938. No. 7, pp. 47—48. [In Ukrainian].
7. Fond 337. Inventory 1. Unit 9521. Central State Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine.
8. Dubrovina L.A., Onyshchenko O.S. Istoriiia Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho. 1918—1941. [History of the V.I. Vernadskyi National Library of Ukraine. 1918—1941]. Kyiv, 1998. 337 p. [In Ukrainian].
9. TsK KP(b)U o podgotovke k yubileiu Shevchenko [The Central Committee of the Communist Party of Ukraine about preparation for the anniversary of Shevchenko]. *Izvestiia* [Newspaper]. 1939. February 22. No. 43 (6813). [In Russian].
10. Ukaz Prezydii Verkhovnoi Rady SRSR pro uvichnennia pamiaty poeta T. H. Shevchenka v zviazku z 125-richchiam z dnia yoho narodzhennia [Decree of the Presidium of the Supreme Soviet of the USSR on perpetuating the memory of the poet T. Shevchenko in connection with the 125th anniversary of his birth]. *Literaturnyi zhurnal* [Literary magazine]. Kyiv; Kharkiv, 1939. No. 3. March. [In Ukrainian].

11. Fond 251. Inventory Planning commission. Unit 9. Archives of the Presidium of National Academy of Sciences of Ukraine.
12. *Visti Akademii nauk URSR* [News of the Academy of Sciences of the Ukrainian Soviet Socialist Republic]. 1938. No. 1. [In Ukrainian].
13. Fond 251. Inventory 1. Unit 74. Archives of the Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine.
14. Katsai V. Istoriiia mystetskoho nadbannia T.H. Shevchenka u Kharkovi v 1926—1948 rr. [The history of the artistic heritage of T. Shevchenko in Kharkiv in 1926—1948]. *Narodnoznavchi zoshyty*. Seriiia mystetstvoznachva [Ethnological notebooks. Art history series]. 2014. No. 6, pp. 1142—1154. [In Ukrainian].
15. *Narodna tvorchist* [Folk creativity]. No. 2. July—August. 1939. [In Ukrainian].
16. Berezovskiy I.P. Ukrainska radianska folklorystyka (etapy rozvytku i problematyka) [Ukrainian Soviet folkloristics (stages of development and problems)]. Kyiv, 1968. 341 p. [In Ukrainian].
17. Shevchenkiana u datakh i podiiakh: 1851—2014 [Shevchenkian in dates and events: 1851—2014]. Retrieved from: <http://ukrainka.org.ua/pishvanova>
18. *Literaturna hazeta* [The Literary newspaper]. No. 27. May 23, 1939. [In Ukrainian].
19. Telegramma bolgarskikh pisatelei VI plenumu pravleniia Soiuzu sovetskikh pysatelei, posviashchennomu 125-letiiu so dnia rozhdeniia T.G. Shevchenko. Mai 1939 g. [Telegram of the Bulgarian writers of the 6th plenum of the board of the Union of Soviet Writers dedicated to the 125th anniversary of the birth of T. Shevchenko. May 1939] // VI plenum pravleniia Soiuzu sovetskikh pisatelei SSSR, posviashchennyi 125-letiiu so dnia rozhdeniia Tarasa Grigorievicha Shevchenko [VI plenum of the board of the Union of Soviet Writers of the Union of Soviet Socialist Republics dedicated to the 125th anniversary of the birth of Taras Shevchenko]. Kyiv, 1939. Bulletin No. 4. [In Russian].
20. Fond 251. Inventory Planning commission. Unit 178. Archives of the Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine.
21. Metodichni vkazivky po orhanizatsii ta oformlenniui masovoi foto-vystavky "T.H. Shevchenko. Zhyttia i tvorchist" [Methodical instructions for the organization and design of the mass photo exhibition "T. Shevchenko. Life and creativity"]. Lviv, Kyiv, 1939. 31 p. [In Ukrainian].
22. Yurkova O.V. Dokumenty pro stvorennia i pershi roky diialnosti Instytutu istorii Ukrainy AN URSR (1936—1941 rr.) [Documents on the creation and first years of activity of the Institute of History of Ukraine of the Academy of Sciences of the Ukrainian Soviet Socialist Republic (1936—1941)]. Kyiv, 2001. 210 p. [In Ukrainian].
23. Pamiati T.H. Shevchenka. Zbirnyk statei do 125-littia z dnia narodzhennia. 1814—1939 [In memory of T. Shevchenko. A collection of articles for the 125th birthday anniversary. 1814—1939]. Kyiv, 1939. 584 p. [In Ukrainian].
24. Ivantsov I.O. T.H. Shevchenko i arkeolohiia (vstupna stattia T.V. Kalininoi) [T. Shevchenko and archeology (introductory article by T.V. Kalinina)]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal* [Ukrainian Historical Journal]. 2014. No. 2, pp. 87—117. [In Ukrainian].
25. Sapiehin A.A. Tematychnyi plan Akademii Nauk URSR na 1940 r. [Thematic plan of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR for 1940]. *Visti Akademii nauk URSR* [News of the Academy of Sciences of the Ukrainian Soviet Socialist Republic]. 1940. Vol. 1. Khronika [Chronicle]. [In Ukrainian].

Received on March 23, 2023

Oksana Verbitska

V.I. Vernadskyi National Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

E-mail: xenaver@ukr.net

ORCID: 0000-0002-1459-954X

CELEBRATION OF 125TH ANNIVERSARY OF BIRTH OF TARAS SHEVCHENKO
BY ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINIAN SOVIET SOCIALIST REPUBLIC

The article is devoted to the historical reconstruction of the commemoration of the 125th anniversary of the birth of Taras Shevchenko in March 1939 at the Academy of Sciences of the Ukrainian Soviet Socialist Republic and the coverage of the course of this anniversary. **The research methodology** consists in the application of scientific methods of historical, source studies, chronological, as well as concrete search and heuristic (analysis and systematization of sources and literature). The methodological basis of the research is based on the principles of objectivity, historicism, systematicity, and complexity, which in their totality allow to reveal the problem. **The scientific novelty** of the work consists in the inclusion in the analysis of little-researched archival sources from the history of Shevchenko studies at the Academy of Sciences of the Ukrainian Soviet Socialist Republic and publications in the press of this period, the scientific data of which allow the reconstruction of the directions of preparation for the anniversary, the forms of participation in it by academic institutions and individual scientists of Ukraine; introduction of new information of archival documents into scientific circulation. **Conclusions.** The information of the documents of the Central State Archive of Public Organizations of Ukraine and Central State Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine (resolutions of the decision-making bodies on the commemoration of the anniversary of Taras Shevchenko), source resources of the Archive of the Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine (internal academic resolutions, orders, transcripts, reporting documents) and scientific materials in a comprehensive coverage, involved in the analysis, represents the course of preparations for the anniversary events held by the Academy in 1938—1939. On the basis of documents of various types and relevant materials, it was established that in 1938—1939, scientists of the Academy of Sciences carried out significant work on the study and publication of Taras Shevchenko's literary heritage. Information is presented on the scientific directions of the works published before the anniversary, the scientific and organizational participation of the Academy of Sciences both in events, anniversary sessions, exhibitions, creative evenings that took place within its walls, and in national ones that were held with the involvement of scientists, writers and representatives of the public from various republics of the USSR and became an act of commemoration of Taras Shevchenko, popularization of his work. Preparations for the celebration of Taras Shevchenko's anniversary at the end of the 1930s had a significant impact on accelerating the development of Shevchenko's studies as one of the leading directions of academic research.

Key words: Taras Shevchenko, Shevchenko's studies, National Academy of Sciences of Ukraine, historical reconstruction, archival sources on the history of Shevchenko studies.